

Prof.dr. Andrej Ule

NAGOVOR PREŠERNOVIM NAGRAJENCEM

Spoštovane Prešernove nagrajenke in nagrajenci Filozofske fakultete

Najprej naj vam, letošnjim Prešernovim nagrajenkam in nagrajencem Filozofske fakultete v Ljubljani iskreno čestitam za prejete nagrade za vaša diplomska dela, še bolj za vašo studioznost, ingenioznost in dosežke, ki ste jih prikazali v vaših delih. Ta dela zanesljivo niso bila enkratni dosežek. So rezultat celotnega vašega študija. Upam tudi, da vaše diplomske naloge ne bodo pomenile zaključek vašega študija in raziskovanja, da so le pomembna spodbuda in podlaga za vaše nadaljnjo ustvarjalno delo na področju humanistike in družboslovja.

Vaš trud in vaš duh, ki ste ga »vložili« v vaša diplomska dela danes ni nekaj samoumevnega. postal je dokaj redka dobrina iz več razlogov: Najprej zato, ker je danes v ti. javnosti prisotno dokajšnje omalovaževanje in celo zavračanje resnega in duhovno poglobljenega študija in dela. Takšen študij in delo pač po večini ne prinašata ekonomsko otipljivih rezultatov. Njuna morebitna »korist« in vrednost se izkažeta šele na daljši rok. Dalje takšno početje pogosto terja veliko samoodpovedovanja, kar tudi ni ravno v skladu s sedanjo klimo iskanja hitrih dobičkov in čim manjših stroškov.

Končno naj omenim še en, morda ključni razlog tovrstnega omalovaževanja in zavračanja resnega in duhovno poglobljenega študija in dela. Gre za podcenjevanje, da ne rečem celo rastočo antipatijo do humanistike in tudi družboslovja. Res je, da le redko naletimo na neposredno in odkrito zavračanje humanistike, vendar toliko pogosteje posredne in navidezno partikularne oblike kritike in zavračanja zlasti v povezavi z ocenami domnevnih ekonomskih stroškov študija in nepotrebnosti ali neproduktivnosti humanistike v družbi. To je v času splošne mode vsesplošnega varčevanja, zlasti na področju ti. javnega sektorja, seveda še toliko bolj akutno. V podobno smer gredo kritike, ki zavračajo študij humanistike (pa tudi družboslovja) zato, ker »proizvaja« bojda vedno več nezaposlenih akademikov, ki tako postajajo »breme« preostale, »zaposlene« družbe. Tovrstne kritike so pomembne zato, ker običajno naletijo na dober, celo navdušen sprejem pri tistem delu državnega aparata, ki se ukvarja z raznimi varčevanji, rezi, odpuščanji in iščejo ustrezno ideološko pokritje za razna omejevanja, reze in odpuščanja, zlasti na univerzah. Takšnim kritikam se včasih pridružijo še kritike akademske humanistike »z leve«, češ da je preveč zaprta v kroge svojih »ezoteričnih« diskurzov in ni družbeno angažirana, pa kritike »z desne«, češ da sodobna akademska humanistika z gojenjem kritike kulture, dekonstrukcije ipd. ruši etablirane vrednote in ovira oblikovanje »moralnih« osebnosti.

Kakorkoli vzamemo, naj smo še tako kritični do tradicionalne ali sodobne humanistike, je očitno, da prihodnost vse bolj globaliziranega človeštva ne bo mogoča brez ustrezne reformulacije pojma človeštva in pojma humanosti. Globalna kultura bo bodisi sopomenska s humanostjo ali pa bo čedalje bolj v nasprotju z njo. V drugem primeru nam grozi, da bo izginila skupaj s človeštvom. To seveda pomeni veliko nalogo zlasti za humanistične vede kot racionalne artikulacije in refleksije kulturne ustvarjalnosti človeštva, a podobna naloga čaka tudi druge vede, ki se ukvarjajo s človekom kot družbenim in kulturnim bitjem. Lahko se le strinjam z Claude Levi Strausom, ki je nekje dejal, »da bo 21. stoletje stoletje humanistike ali pa sploh ne bo nobenega takšnega stoletja«.

Prevlada posebnih političnih, ekonomskih ali religioznih interesov v procesu globalizacije nad paralelno porazdeljeno dinamiko politik, ekonomij, kultur, tradicij itd. lahko ogrozi nastanek nove samozavesti človeštva, kar se lahko konča v samodestrukciji. V tem smislu

lahko rečemo, da humanistične vede držijo ključ do preživetja človeštva kot biološke in kot kulturne vrste.

Kot je že 2003 ugotavljal Michail Epstein v svojem sestavku o vlogi humanistike v globalni kulturi, je pomembna vloga humanistike danes ta, da v vsaki »lokalni«, npr. nacionalni kulturi privede do uvida, da priznamo omejenosti svoje lokalitete in pustimo do glasu tudi druge kulturne tradicije zunaj nas. Epstein se zavzema za spoj globalnosti in lokalnosti, ki ga poimenuje »glokalnost«. V premislek ponuja nov koncept humanistike kot transformativnih znanosti, tj. znanosti in praks, ki spreminjajo kulturo, podobno kot naravoslovne znanosti spreminjajo naravo in družbene vede spreminjajo človeške družbe. Takšna humanistika se ne boji stika s sodobno znanostjo in tehnologijo. Prav nasprotno, nasproti sedanjí tehnologiji, ki je pozabila na izvorno idejo antične »techne«, naj bi transformativna humanistika ponovno oživila spoj umne in umetniške ustvarjalnosti.

To torej ni nekakšna scientifikacija humanistike, temveč humaniziranje znanosti (in tehnike), da znanost in tehnično ustvarjalnost ponovno zbliža z umetnostjo, z ustvarjalnostjo v mediju idej in odprte komunikacije. Če so navedene Epsteinove zamisli realne, potem lahko domnevamo, da je pomemben del zadolžitve sodobne in prihodnje humanistike tudi preseganje morečega razkola med naravoslovjem in humanistiko, ki je nekatere kritike privedel do teorije o dveh čedalje bolj ločenih in celo sovražnih si kulturah. (Do)sedanji vtis o razkolu potemtakem ni usoda, temveč začasno stanje, ki je predvsem rezultat silnega napredka in družbenega favoriziranja ti. tehno-znanosti ter samo-izolacije humanistike na »šolsko znanost«, tj. na neke vrste sholastiko, ki je živelá v okviru univerzitetnih in podobnih specializiranih institucij brez interakcije z drugimi vedami, zlasti naravoslovnimi.

Epstein je v svojem prodornem tekstu opozoril tudi na ireduktibilen moment humanistične izobrazbe, ki ga ni mogoče po volji reproducirati, namreč na kreativne momente človeške komunikacije, ki spremlja nastajanje osebnosti skozi prisvajanje znanja in ni zgolj zbiranje znanja, kognitivnih spretnosti ali informacij. Humanistična izobrazba vsebuje svojski univerzalizem, ki presega specialistične ozkosti partikularnih izobrazb. Razvija kritično misel, raziskuje ideologije in skrite predpostavke, ki so inherentne posameznim disciplinam in problematizira tisto, kar se zdi domače in rutina specialistom-praktikom. Zato humanistike ne druží nobena posebna, osrednja disciplina, niti filozofija, kot včasih nekateri govorijo, temveč jo druží misleči posameznik, ki lahko povezuje in po potrebi modificira predmete, cilje in vrednote posameznih disciplin, zato da vzpostavi povezave med njimi. Naloga humanistike zato ne more biti produkcija specialistov, temveč porajanje ustvarjalcev, tj. intelektualcev s širokim profilom, ki so sposobni za ponovno učenje in tudi za večkratno spreminjanje raziskovalnih področij v času svoje intelektualne kariere.

Mislím, da so te misli pomembne tudi za vas, mlade humanistične in družboslovne intelektualce. Gre za to, da vzamete svoj dosedanji študij, raziskovanje in morda tudi umetniško dejavnost kot osnovo za nadaljnji razvoj svoje strokovnosti, svojih nedvomnih talentov, pa tudi za tak vaš osebnostni razvoj, ki vam bo omogočil prej omenjeno gojenje izvorne techne, nasproti gojenju ozkih, vse bolj tehniziranih vednosti. S željo, da boste ta ideal lahko čim bolj neovirano uresničevali v vašem nadaljnjem življenju in delu, vam še enkrat iskreno čestitam za vaš uspeh.

Mikhail Epstein: The Role of The Humanities in Global Culture: Questions and Hypotheses (<http://www.rhizomes.net/CurrentIssue/epstein/epstei.html>) (14. 2. 2003)